

УДК: 378:373.2

Куземко Л.В., кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки Київського
університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)

**ПРОЕКТУВАННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ ДО
РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ В РОБОТІ З
ДОШКІЛЬНИКАМИ**

Анотація. Стаття присвячена питанням підготовки майбутніх вихователів до індивідуалізації освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах. Наводяться результати власних наукових пошуків щодо удосконалення змісту, форм і методів професійної підготовки вихователів до реалізації індивідуального підходу в роботі з дітьми.

Ключові слова: компоненти готовності, проектування змісту, професійна підготовка вихователів, реалізація індивідуального підходу, формування готовності.

Аннотация. Статья посвящена вопросам подготовки будущих воспитателей к индивидуализации образовательного процесса в дошкольных учебных заведениях. Приводятся результаты собственных научных изысканий по совершенствованию содержания, форм и методов профессиональной подготовки воспитателей к реализации индивидуального подхода в работе с детьми.

Ключевые слова: компоненты готовности, проектирование содержания, профессиональная подготовка воспитателей, реализация индивидуального подхода, формирование готовности.

Annotation. This article is devoted to the problem of preparation of future educators to individualizing the educational process in pre-schools. Shown the results of own research findings for the improvement of content, forms and methods of training teachers to implement an individual approach to working with children.

Key words: components of readiness, design of content, preparation of future educators, implementation of an individual approach, formation of readiness.

Вступ. Оновлення і трансформація освіти зумовили виникнення протиріччя між швидким впровадженням особистісно зорієнтованої моделі в практику дошкільної освіти, яка проголошує пріоритет цінностей розвитку особистості, її індивідуальності, і повільним упровадженням відповідних змін в освітній процес вищих педагогічних навчальних закладів.

Аналіз сучасної практики дошкільної освіти засвідчив, що принцип індивідуального підходу не завжди є пріоритетним у роботі більшості педагогів. Частково це пояснюється відсутністю умов його реалізації (велика наповнюваність груп, фронтальні форми роботи), частково – невідповідністю вихователів. Очевидно, що традиційна система професійної освіти не забезпечує нову якість підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу, про що наголошують у своїх дослідженнях О. Кононко [1], В. Кузьменко [2], С. Кулачківська [3], С. Ладивір [3], Т. Піроженко [4] та ін.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у проектуванні змісту підготовки фахівців напряму 6.010101 «Дошкільна освіта» до реалізації індивідуального підходу в роботі з дітьми на основі компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу статті. Запорукою успішної педагогічної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу (далі ДНЗ) є його ерудованість, сучасний світогляд, об'єктивна самооцінка, педагогічний такт, високорозвинуті професійні якості, психолого-педагогічна освіченість, уміння працювати з дітьми, – все це в сукупності складає його професійну компетентність. Авторитетним є твердження Г. Беленької, яка вважає педагогічну компетентність фахівця гармонійним поєднанням знань та умінь загальної фахової підготовки майбутнього вихователя з розвитком його професійних якостей та світоглядних позицій [5, с. 7]. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів ДНЗ щодо реалізації індивідуального підходу ставить особливі вимоги до проектування змісту освітнього процесу

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. –

Збірник статей: – Ялта: РВВ КГУ

вищих навчальних педагогічних закладів, які готують фахівців з дошкільної освіти.

У науковій літературі педагогічне проектування розуміється як: практико-орієнтована діяльність, метою якої є розробка нових, які не існують у практиці, освітніх систем і видів педагогічної діяльності; прикладний науковий напрям педагогіки і практичної педагогічної діяльності, націленої на вирішення завдань розвитку, перетворення, вдосконалення, вирішення протиріч у сучасних освітніх системах [6, с. 18]. Отже, у нашому дослідженні предметом педагогічного проектування є програми (та змістові модулі програм) професійної підготовки студентів напряму 6.010101 «Дошкільна освіта», в яких відображено змістовий та процесуальний аспекти навчання майбутніх вихователів ДНЗ до реалізації індивідуального підходу в роботі з дітьми.

Оскільки змістовий компонент педагогічного процесу має забезпечувати мету професійної підготовки, нами визначено знання і вміння якими повинні оволодіти майбутні вихователі ДНЗ щодо здійснення індивідуального підходу. Розкриємо детальніше обсяг цих знань і вмінь:

– загальнопедагогічні знання щодо організації освітнього процесу ДНЗ для всебічного розвитку дітей дошкільного віку (закономірності, принципи, методи, прийоми, форми, засоби навчання і виховання) і вміння їх застосовувати;

– знання вікових та індивідуальних особливостей дітей, методів їх вивчення та способів побудови індивідуалізованого освітнього розвивального середовища на основі вивченого;

– знання сутності педагогічних технологій, перспективного педагогічного досвіду для застосування в професійній діяльності з метою забезпечення особистісного розвитку дітей відповідно до їхніх індивідуальних здібностей, потреб та інтересів;

– вміння реалізовувати індивідуальний підхід до дітей дошкільного віку в практичній діяльності, самостійно підвищувати власний професійний рівень щодо його застосування.

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. –

Збірник статей: – Ялта: РВВ КГУ

Накопичення, поглиблення й удосконалення зазначених знань і вмінь у майбутніх вихователів забезпечується завдяки урізноманітненню змістової компоненти модулів навчальних дисциплін професійно-практичної підготовки «Вступ до спеціальності», «Педагогіка загальна», «Педагогіка дошкільна», «Основи наукових досліджень» (виконання самостійних завдань пошукового характеру, розроблення індивідуальних і колективних проектів з проблеми реалізації індивідуального підходу до дітей); проведення курсових і бакалаврських досліджень відповідної тематики; виконання пошуково-дослідницьких завдань під час проходження педагогічних практик у ДНЗ; інтеграції методичних, операційних, проектувальних знань і вмінь, набутих студентами в процесі вивчення фахових дисциплін, шляхом упровадження інтегрованого спецкурсу «Технології індивідуального виховання дітей».

Аналіз навчального плану професійно-практичної підготовки студентів напряму 6.010101 «Дошкільна освіта» Київського університету імені Бориса Грінченка уможливив визначення змісту і терміну впровадження розроблених варіативних завдань, спрямованих на поглиблення професійних знань і вмінь щодо реалізації індивідуального підходу в роботі з дітьми дошкільного віку.

Так, під час вивчення на I курсі навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності», розроблено завдання до змістового модуля II «Особливості професійної діяльності вихователя дітей дошкільного віку». Запропоновані завдання передбачають ознайомлення студентів із сучасними вимогами щодо організації освітнього процесу ДНЗ, поглиблення теоретичних знань студентів про зміст професійних функцій вихователя ДНЗ щодо здійснення індивідуального підходу, формування ціннісного ставлення до індивідуальності дитини.

Під час опанування теоретичних знань з дисципліни «Педагогіка загальна» (I курс), метою якої є засвоєння студентами цілісної системи теоретичних знань із педагогіки як науки про виховання та навчання людини, запропоновано завдання до змістового модуля II «Теорія освіти і навчання», що передбачають поглиблене вивчення сутності принципу індивідуального підходу

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. –
Збірник статей: – Ялта: РВВ КГУ
та історії його виникнення й розвитку.

Уточнення і поглиблення здобутих студентами на першому курсі знань щодо індивідуального підходу відбувається під час вивчення навчальних дисциплін: «Педагогіка дошкільна» (II курс), фахових методик на другому та третьому курсах професійної підготовки. Відповідно нами розроблено варіативні завдання до зазначених дисциплін. Завдання до змістових модулів дисципліни «Педагогіка дошкільна» передбачають поглиблене вивчення проблеми індивідуалізації освітнього процесу ДНЗ, а саме: варіативне використання форм, методів і прийомів роботи з дітьми відповідно до їхніх індивідуальних особливостей, інтересів; організацію розвивального середовища ДНЗ, що сприяє всебічному розвитку індивідуальності дитини тощо.

До змістових модулів навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень» (III курс) запропоновано завдання, що акцентують увагу майбутніх вихователів ДНЗ на організацію і проведення практичних досліджень з метою вивченні індивідуальних відмінностей дітей та проектування розвивального середовища дошкільного навчального закладу на основі отриманих даних. Здобуті студентами знання стосовно індивідуального підходу і його реалізації в роботі з дітьми дошкільного віку трансформуються у практичні вміння під час виконання практичних завдань у процесі опанування фахових методик та педагогічної практики в дошкільних навчальних закладах.

На IV курсі підготовки майбутніх вихователів впроваджено спецкурс «Технології індивідуального виховання дітей дошкільного віку» [7]. Спецкурс розроблено на основі результатів авторських наукових розвідок та результатів досліджень В. Кузьменко щодо розвитку індивідуальності дитини від 3 до 7 років [2]. Запропонований спецкурс відноситься до варіативного циклу підготовки студентів ОКР «бакалавр» напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» і передбачає інтеграцію знань і вмінь набутих в процесі нормативного циклу підготовки.

Метою спецкурсу «Технології індивідуального виховання дітей дошкільного віку» є: формування ціннісних орієнтацій на повагу до особистості

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. –

Збірник статей: – Ялта: РВВ КГУ

дитини; оволодіння теоретичними знаннями про індивідуальні особливості дітей, сучасні педагогічні технології виховання і розвитку дітей дошкільного віку; набуття і вдосконалення практичних умінь з реалізації індивідуального підходу та впровадження технологій виховання і розвитку дітей дошкільного віку в практику дошкільних навчальних закладів.

Навчальна програма розробленого спецкурсу складена на основі модульно-рейтингової системи, що сприяє посиленню мотиваційного аспекту. Модульна побудова навчальної дисципліни передбачає оптимальне структурування змісту навчального матеріалу. Кожен модуль змістово пов'язаний з попереднім і наступним, є логічно завершеною частиною навчального матеріалу, супроводжується контролем знань та вмінь студентів, що забезпечує діагностику результатів і їх корекцію на основі рефлексії мисленнєвої і практичної діяльності обох суб'єктів навчального процесу. Рефлексія студента спрямована на об'єктивне співставлення власних досягнень та ступінь реалізації власного потенціалу. Суть педагогічної рефлексії полягає в аналітичній оцінці як власної педагогічної діяльності, так і навчальної діяльності студентів, її результативності.

На орієнтувальному етапі навчання дуже важливо визначити мету, формувати потреби, мотиви діяльності. Формуванню мотиваційно-ціннісного компонента готовності до реалізації індивідуального підходу у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів сприятиме реалізація змісту першого змістового модуля «Теорії індивідуального виховання дітей дошкільного віку», в якому розглядаються концептуальні засади індивідуалізованої освіти дітей: організація сучасної дошкільної освіти на основі особистісної орієнтації; генеза наукових поглядів на індивідуальний підхід у вихованні дітей дошкільного віку; сучасний стан розробки означеної проблеми в теорії і практиці. Основною ціллю першого навчального модуля є доведення важливості реалізації індивідуального підходу, необхідності врахування індивідуальних особливостей дітей в освітньому процесі, виховання ціннісного ставлення до індивідуальності що розвивається, тому піді час занять

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. –

Збірник статей: – Ялта: РВВ КГУ

передбачено використання методів і прийомів, спрямованих на розвиток інтересу та усвідомлення потреби щодо врахування індивідуальних особливостей дітей в освітньому процесі дошкільного навчального закладу.

З цією метою нами запропоновано вправу «Надірви аркуш», у процесі виконання якої студенти мають змогу пересвідчитися, що хоч у всіх однакова інструкція, кожен отримує індивідуальний результат. У процесі виконання завдань практичного заняття 1.1., складання орієнтовної картки вивчення індивідуальних особливостей дітей і заповнення певних позицій один на одного (робота в парі), студенти усвідомлюють кількість і різноманітність індивідуальних відмінностей які характеризують особистість.

Обов'язковим у процесі формування ціннісних орієнтацій і позитивної мотивації до розвитку індивідуальності є також реалізація індивідуального підходу до студентів в процесі професійної підготовки. Індивідуальний підхід реалізується під час розподілу завдань, об'єднань у групи, оцінюванні виконаних робіт на практичних заняттях.

Виробленню ціннісного ставлення до індивідуальності дітей сприятиме ознайомлення із концептуальними засадами технологій дошкільного виховання, які вже оцінені і широко впроваджуються в освітні процеси дошкільних навчальних закладів; сучасними авторськими програмами особистісного розвитку дошкільників. Ознайомлення з означеними технологіями передбачено змістом другого модуля програми «Теоретичні основи педагогічних технологій» і третього модуля «Технології індивідуалізованого виховання дітей дошкільного віку». Практичне заняття 2.2. «Опис технології особистісно зорієнтованої дошкільної освіти» і завдання самостійної роботи 5 «Порівняльна таблиця освітніх моделей індивідуально-зорієнтованої і фронтально зорієнтованої», названих модулів, забезпечують усвідомлення вимог сучасної освітньої практики до побудови освітнього процесу дошкільного навчального закладу орієнтованого на розвиток індивідуальності.

На другому – виконавському етапі навчання – важливе оволодіння

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. –

Збірник статей: – Ялта: РВВ КГУ

студентами знаннями щодо індивідуалізованої роботи з дітьми та вміннями трансформувати отримані знання у практичну площину, тому формуванню змістового і операційного компонентів готовності майбутніх вихователів до реалізації індивідуального підходу в роботі з дошкільниками спрямовано зміст всіх навчальних модулів програми. Під час вивчення першого модуля у студентів: уточнюється розуміння сутності понять «індивідуальний підхід», «індивідуальність»; поглиблюються знання щодо структури індивідуальності та її компонентів, компетентності дошкільника у сфері життєдіяльності «Я Сам», індивідуальних відмінностей дітей та особливостей їхнього врахування в освітньому процесі ДНЗ; формуються вміння зі складання психолого-педагогічної характеристики на дитину дошкільного віку.

Здобуті теоретичні знання, практичні вміння студенти поглиблюють та вдосконалюють на семінарських і практичних заняттях. Серйозним недоліком професійної підготовки студентів, на наш погляд, є недостатня сформованість у них умінь застосовувати отримані теоретичні знання у процесі педагогічної діяльності. З метою усунення цього недоліку, пропонуємо у процесі фахової підготовки студентів ущільнити зв'язок між теорією і практичним застосуванням знань.

Так, теоретичне заняття 3.3 спрямовано на поглиблення знань та практичних умінь застосовувати методи вивчення індивідуальних особливостей дитини: спостереження, бесіда, педагогічний експеримент, аналіз продуктів дитячої діяльності, ознайомлення з особливостями сімейного виховання (бесіди з батьками з метою уточнення даних про виховання і розвиток дитини, побудова бесід, особливості анкетного опитування батьків), моделювання педагогічних ситуацій (ситуації вибору дитиною діяльності, засобів, матеріалів, теми гри, ігрової ролі, самостійної гри та ін.; ситуації прийняття рішення (морального вибору) та оформлювати результати для подальшого аналізу. Отримані теоретичні знання, студенти мають змогу реалізувати при виконанні самостійної роботи (завдання 6. «Дібрати методики для вивчення індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку») та виконання завдань

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. –

Збірник статей: – Ялта: РВВ КГУ

практичного заняття 3.1. «Організація психолого-педагогічного експерименту з дітьми дошкільного віку».

Під час оволодіння навчальним матеріалом теоретичного заняття 3.4. студенти оволодівають знаннями і вміннями щодо створення і реалізацій програм індивідуального виховання і розвитку дітей дошкільного віку; особливостями керівництва різними видами дитячої діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей дітей; організації розвивального середовища для розвитку і саморозвитку кожної особистості. Здобуті знання закріплюються під час проведення практичного заняття 3.2. «Розроблення індивідуальних програм виховання дітей дошкільного віку. Моделювання розвивального предметно-ігрового середовища» та виконання завдання 7 самостійної роботи «Скласти таблицю виховних рекомендацій з урахуванням статевої належності дітей дошкільного віку».

Враховуючи індивідуальні можливості кожного студента, спецкурсом передбачено різні за складністю варіанти індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ): створення проекту технології індивідуального виховання дитини дошкільного віку; складання індивідуального журналу розвитку дитини; реферат на запропоновані теми. Після завершення роботи над ІНДЗ передбачається презентація студентом власної розробки з подальшим колективним обговоренням та оцінкою. Ця форма роботи сприяє виробленню у майбутніх вихователів науково-дослідницьких, комунікативних умінь, творчого пошуку студента, відображає певний рівень його навчальної компетентності. Для більш чіткого усвідомлення важливості врахування індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку в майбутній професійній діяльності, закріплення отриманих на теоретичних і практичних заняттях знань і умінь реалізовувати індивідуальний підхід ми пропонуємо ІНДЗ яке виконується під час проходження педагогічної практики в дошкільному навчальному закладі «Складання журналу розвитку дитини дошкільного віку».

На третьому – результативно-оцінювальному етапі – відбувається оцінювання і самооцінювання навчальних результатів. Для формування

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. –

Збірник статей: – Ялта: РВВ КГУ

професійної компетентності у майбутніх вихователів великого значення надаємо рефлексивному контролю. Це контроль у формі обміну думками між студентом і викладачем у рівноправному діалозі, він поєднує переваги контролю за процесом і контролю за результатом і долає їх обмеженість. Важливим компонентом у професійно-педагогічній діяльності вихователів ДНЗ є самооцінка. Педагог повинен вміти проаналізувати свою діяльність знайти переваги і недоліки, дати певну оцінку. З цією метою було використано вправи та завдання, зокрема, завдання «Дати відповіді на опитувальник для виявлення загального типу орієнтованості майбутнього вихователя на навчально-дисциплінарну або особистісну модель взаємодії з дітьми» за допомогою якого студенти мали змогу перевірити наскільки вони готові до впровадження індивідуального підходу в освітній процес ДНЗ.

Висновки. Таким чином, щоб спрямувати студентів на реалізацію індивідуального підходу до дітей в майбутній професійній діяльності, зміст професійної підготовки повинен відповідати вимогам:

- співпраця та педагогічна взаємодія викладача і студентів;
- організація навчального процесу на різних рівнях складності, що дає змогу кожному повністю реалізувати потенційні можливості, інтереси, нахили та здібності;
- конструювання навчальної діяльності, яка дозволяє розкрити суб'єктивний досвід студентів, поглибити і розширити педагогічні знання про індивідуальний підхід і особливості індивідуального розвитку дітей;
- стимулювання студентів до застосування раніше здобутих знань, умінь (використання проблемних запитань і завдань, що спонукають студента до реалізації творчого потенціалу, розвитку умінь обирати відповідні до ситуації методи і прийоми вирішення проблем);
- створення на заняттях творчої атмосфери, що дозволяє студентам проявити ініціативу, самостійність, розвинути професійно значущі властивості та якості;
- оцінювання не лише кінцевого результату, але й процесу діяльності

студента.

Література:

1. Кононко О. *Перехідний період: самовизначення, зміна орієнтирів і пріоритетів* / Олена Кононко // *Дошкільне виховання*. – 2010. – № 1. – С. 2-6.
2. Кузьменко В. *Індивідуалізація виховання і навчання в дошкільних закладах : методичні рекомендації для дошкільних працівників* / Віра Кузьменко. – К. : КМІУВ імені Б. Грінченка, 2002. – 44 с.
3. Кулачківська С. Є. *Я – дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку)* / С. Є. Кулачківська, С. О. Ладивір. – К. : Нора-прінт, 1996. – 108 с.
4. Піроженко Т.О. *Хто реформує освіту – той реформує суспільство* // *Актуальні проблеми психології. Психологія розвитку дошкільника : зб. наук. статей / за заг. ред. : С. Д. Максименка, С. О. Ладивір. — Т. IV, вип. V. – К., 2008. – С. 96-102.*
5. Беленька Г. *Дещо про педагогічну компетентність* / Ганна Беленька // *Дошкільне виховання*. – 2001. – №12. – С. 7-24.
6. Запрудский Н. И. *Моделирование и проектирование авторских дидактических систем : пособие для учителя* / Н. И. Запрудский. – Минск, 2008. – 336 с. : ил. – (Мастерская учителя).
7. *Технології індивідуального виховання дітей дошкільного віку : Програма навчальної дисципліни / уклад. Л.В. Куземко [рекомендовано до друку Вченою Радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №6 від 24.06.2010 р.)]. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. – 48 с.*

References:

1. Kononko O. *Perehidnyj period: samovyznachennja, zmينا orijentyriv i priorytetiv* / Olena Kononko // *Doshkil'ne vyhovannja*. – 2010. – №1. – S. 2-6.
2. Kuz'menko V. *Indyvidualizacija vyhovannja i nvchannja v doshkil'nyh zakladah : metodychni rekomendacii' dlja doshkil'nyh pracivnykiv* / Vira Kuztmenko. – K. : KMIUV imeni B. Grinchenka, 2002. – 44 s.

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. –

Збірник статей: – Ялта: РВВ КГУ

3. *Kulachkivs'ka S.Je. Ja - doshkil'nyk (vikovi ta indyvidual'ni aspekty psyhichnogo rozvytku) / S.Je. Kulachkivs'ka, S.O. Ladyvir. – K. : Nora-print, 1996. – 108 s.*

4. *Pirozhenko T.O. Hto reformuje osvitu - toj reformuje suspil'stvo // Aktual'ni problemy psihologii'. Psihologija rozvytku doshkil'nyka : zb.nauk. statej / za zag. red.: S.D. Maksymenka, S.O. Ladyvir. – T. 4, vyp. 5. – K., 2008. - S. 96-102.*

5. *Bjeljen'ka G. Deshho pro pedagogichnu kompetentnist' / Ganna Bjeljen'ka // doshkil'ne vyhovannja. – 2001. – №12. – S. 7-24.*

6. *Zaprudskij N.I. Modelirovanie i proektirovanie avtorskih didakticheskikh sistem : posobie dlja uchitelja / N.I. Zaprudskij. – Minsk, 2008. – 336 s. : il. – (Masterskaja uchitelja).*

7. *Tehnologii' indyvidual'nogo vyhovannja ditej doshkil'nogo viku : Programa navchal'noi' dyscypliny / uklad. L.V. Kuzemko [rekomendovano do druku Vchenoju Radoju Kyi'vs'kogo universytetu imeni Borysa Grinchenka (protokol №6 vid 24.06.2010 r.)]. – K. : Kyi'vs'k. un-t imeni Borysa Grinchenka, 2011. – 48 s.*